

Саха республикатын уерэбин министерствота
Сунтаар улууьун уерэбириитин муниципальной казеннай тэрилтэтэ
П.Х.Староватов аатынан Элгээйи орто оскуолата

Ийэ тыл илгэтинэн

(тезис)

Толордо: Иванова Лена Васильевна,
алын сүһүөх кылаас учуутала.

2022 сыл

Тереебут терут тыл хас биирдii кииьэхэ, оскуолаба уерэнэр обобо, сиртэн саца быган эрэр кыракый кииьэхэ тиййэ, кини сайдар-уунэр кэскилин быстыбат утаба, силигилии чэлгийэр дириц силиьэ буолар. Норуот уйэлэр тухары муннубут муударабын, олобун уопутун тереебут тылыгар сецерден ильдэ сылдьар. Тереебут тыл, культура утуе угэстэрин, бараммат баай уратыларын хас биирдii уунэр ыччакка тиэрдии, уерэтии биьиги сурун сорукупут, энчирээбэт иэспит. Ол да иьин мин бугун кэпсиир тиэмэм

« Тереебут тыл сумэтин наардаан» диэн ааттаах.

Улэм сыала: Обо ийэ тылын сумэтин ицэринэригэр ытыллар улэ араас еруттэрин кытта

наставник учуутал, хаьыат корреспондена, мындыр иитээччи, сценарист,

олохтоох поэппыт Аким Андреевич Кондратьев улэтигэр дьуерэлээн

билсиьиннэри.

Актуальноьа: Хас биирдii омук бэйэтин тылын сутэрбэккэ, атын тылга умсугуйбакка, бэйэтин тылын сайыннаар сыаллаах-соруктаах буолуохтаах.

Сабабалааьына: Тереебут тылы учугэйдик билии, уерэтии атын омук тылын, культуратын билэргэ терут буоларын, аан дойду араас норуоттарын кытта алтыбарга, бэйэ- бэйэни духуобунас, культура еттунэн байытыбарга олук уурарын, омук быьытынан суппэт баайбыт буоларын ейдухтэрэ.

Соруктарым: 1.Саха тыла сайдан испит историятын чуолкайдааьын.

2.Саха тылын муетун-сумэтин ицэрэр суруйааччылар айымньыларын ааьы, ырытыы, бэлиэтэнии, тэцнээн керуу.

3. Аким Кондратьев обо айар дьогурун сайыннаар улэтин опытыттан сырдатыы.

4.Ийэ тылбытынан сайа сацарар, айар-суруйар талааммытын киэц эйгэбэ таьаарыы.

Тереебут норуотугар бэриниилээх, норуота ыарахан, эрэйдээх-буруйдаах олобун уерэх сырдыгынан сырдатан, атын омуктары кытта кэккэ кецулук олорор, сайдар суолга киллэрэргэ туох баар кууьун-кудэбин биэрбит С.А.Новгородовы саха норуота ытыктыыр, ейдуур. «Уус-уран тыл уустук оьуоругар умсугутуу, кэрэ кэпсээн киэц эйгэтигэр киллэрии, хомус тыаьыны иьийиилээх хобоон абылацнаах алаастарынан хаамтаран, оболор куттарын долгутуу- учуутал ытык изьэ» диэн Аким Кондратьев бэлиэтээн турардаах. Уйбаан Нуолур аатынан модельнай библиотека, «Оьуор» культура киинэ, кыраайы уерэтэр, Зверев аатынан фольклор, Б.Н.Андреев аатынан тумэллэр оскуоланы кытта бары биир санаанан обо тылын сайыннаар туьугар улэииллэр-хамсыллар.

Тереебут тыл кэскилэ, дьылбата бастаан тереебут тылы уонна литератураны уерэтэр учууталтан быьаччы тутулуктаах. Бэйэ таьымын урдэтэр сыалтан кулууп иьинэн улэлиир «Ийэ тыл» аабар белебер дьарыктанабын. Оскуола, нэьилиэк,улуус тэрэьиннэригэр, литературнай ааьыларга активнайдык кыттабын.

Айар иьийигэ ылларбыт обо кэрэни ейугэр-санаатыгар ицэриниитэ тургэтиир, айылбаттан билиэн-керуен бабатын таба уьугуннаар, сайыннаар, кэрэбэ, дьиктигэ тардыбары кебулуур.Уйбаан Нуолур тереебутэ 85 сылын керсе улуустааьы курэх чэрчитинэн ытыллыбыт хобоон курэбэр кыттан, «Айар кутум уьугунна» диэн бастакы бэйэлэрин холлоругар септеех хомуурунньуктарын бэчээттээбиппит.

Литературнай тыл- билии, сайдыы сурун тьуутэ, ис хобооно. Литература уроктарыгар араас интэриэьинэй соруудахтары биэрэбин. Ол курдук Амма Аччыгыйа «Тобус тегул тобо» айымньытынан киинэ оцорор бырайыак курэбэ биллэриллибитэ. Эьиги болбомтобутугар куукуланан «Иккис тобо» киинэ. Литературнай тыл бастыц

кестуутэ-бу бийиги классиктарбыт, тыл уьулуччулаах маастардарын, бедец суруйааччыларбыт тыллара.Сэмэн Данилов, Кундэ, Иван Гоголев, Аким Кондратьев тереебут тылларыгар анаан угус хобоону бар дьонноругар бэлэх ууммуттара. Онтон быьа тардыылары истиэбиц.Уран тыл маастардарын кытта билсибии, айымньыларын дирицэтэн уерэтии иккис улахан хайысхабыт – эбиэт кэннэ ыытыллар куруьуоктарбыт- нецуе ыытыллар. 4 сыллаах улэбит тумугунэн «Аптаах беруе» куруьуок ус чилиэнин бастакы хомуурунньуктара нэбилиэк иьинэн олохтоох поэтессабыт Сандаарыйа юбилейдаах кунугэр сеп тубэьиннэрэн дьон дьуулуьуогэр тахсыбытынан киэн туттабыт. Валя Харитонова улууспут инники кэскиллээх айар талааннаахтара диэн ахсаацца киирсэн, библиотека саайтыгар суруллубута,«Кэпсиэм этэ» диэн хобооннорун хомуурунньуга тахсыбыта элбэби эрэннэрэр. Куруьуок чилиэннэрэ салгыы Кривошапкина Е.П. салайар «Эдкор» белебер дьарыктаналлар. Бабар, бу оболортон кэлин литературнай тыл маастардара тахсыахтара турдаба.

Обо этэр-тыынар, сацарар-ицэрэр ис кебун уьугуннарарга сылын аайы тереебут тыл, сурук-бичик кунугэр ыытыллар «Аман ес» араатардар курэхтэрин сабыдыала улахан. Хамсык ыарыыта тебе да мэьэйдээтэр, быйылгы «Ийэ тылым-мин киэн туттуум» диэн ааттаах курэх чэрчитинэн ыытыллыбыт «Убулуейдээх суруйааччылар хобооннорун хонуутугар» Аким Кондратьев хобооннорунан кыттан Герасимов Саша иккис, Айта Кириллина уьус миэстэни ылан кыайыы ерегейун биллилэр.Кыттар обо ахсаана элбээн, таьыма урдээн иьэрэ кыьини олус уердэр.

Бийиги кылаас «Кэскил» хаьыаттыын добордоспуста ыраатта. Угус айымньыларбыт, ыстатыйаларбыт бэчээттэнэллэр.«Чуораанчык» ыытар айар соруудахтаах курэхтэригэр ситиьиилээхтик кыттабыт. Республикаба ыытыллыбыт хартыынанан кэпсээн курэбэр Вадим Иванов иккис миэстэни ылбыта, Варя Миронова айбыт кэпсээнэ бастыц кэпсээннэр кэккэлэригэр киирэн «Чуораанчык» сурунаалга бэчээттэммитэ.

«Эдэр чинчийээччи» куруьуокка 6 обо угус дьикти опыттары оцороллорун туохтаабар да ордороллор. Улэ тумугэ уксэ дакылаат буолан тахсар. Бэйэтин тереебут тылынан сацара, дакылааттыы уерэммит обо улуу нуучча тылынан сацарарыгар туьалааба биллэр суол. Игорь Петров «Инникигэ хардыы» республиканскай конференцияба 1 истиэпэннээх дипломант урдук аатын ылан, муус устар ыйга «Открой себе ученого» диэн ааттаах российскай научно-инновационнай конференцияба Санкт-Петербурга баран кыттан 3-с истиэпэннээх лауреат аатын ылар урдук чиэскэ тиксибитэ урдуккэ барыбытын кынаттыыр.

Тереебут тылы учугэйдик билии уерэтии атын омук тылын билэргэ терут буоларын уерэппит 8 оболорум урдук кылааска тахсан баран, аны улуу нуучча уонна английскай тылынан олохтоох поэппыт Аким Кондратьев хобооннорун тылбаастаан холоммуттара. Аввакумова Ира Японияба, Васильев Юлиан Кореяба уерэнэ сылдыллар.

Обо ийэтин тылын сумэтин ицэринэригэр ыытыллар улэ араас еруттэрин кытта наставник учуутал, хаьыат корреспондэна, мындыр иитгээччи, сценарист, олохтоох поэппыт Аким Андреевич Кондратьев улэтигэр дьуерэлээн билсиьиннэрэн баран, маннык тумуккэ кэллим:

- 1.Обо тереебут тылын чемчуугун кыра сааьыттан кэрэхсиир, умсугуйар буоларын ситистэххэ, олоххо бэйэтин уратытын билинэр, аналын тобулар буолуо.
- 2.Ийэ тылынан иитии, уерэтии дьизэ кэргэнтэн сабаланыахтаах.Салгыы уерэх тэрилтэтигэр бэйэтин тереебут тылынан иитиллэрэ, ейун-санаатын, тылын-еьун сайыннарара улахан суолталаах.
3. Обо норуот тылын барба баайын чахчы-бааччы этигэр-хааныгар ицэринэригэр норуот тылынан уус-уран айымньыта, литературнай айымньы суду оруоллааьын умнумуохха.
4. Уус-уран тылынан дьолун туппут сытыы беруелээх журналист Аким Кондратьев уерэтии-иитии саца ньымаларын кердееьуццэ элбэх ерутгээх баай опыта улэбэр

тирэх буолбутун, туспа суоллаах-иистээх, ураты иитэр ньымалаабын ессе тегул итэбэйдим; аба табаарыспыттан туппут алгыстаах эстафетабын утуе суобастаахтык салгыам турдаба.

5. Тереебут тылы билии, уерэтии атын омук тылын, культуратын билэргэ терут буоларын ейдеедум.

Тереебут тыла суох омук суох. Тыл сүтгэ да, омук эмиэ сүтэр. Ийэ тылбытын харыстыабыц! Сахалыы сайабаастык саһарар, иэийибитин истиһник этинэр Ийэ тылбыт үйэлэргэ сүшпэккэ үүнэ сайда турдун!

«